ޢިލްމީ ޤުރުއާނުގެ ތަފްސީރު(75)

ލިޔުނީ: އަބޫދުއާސަމްޢާނު އަބޫދުއަރްރަޙްމާން

(ސެޕްޓެމްބަރު2012ގެ ދަރުމައާ ގުޅޭ)

ޢިކްރިމާ، ޢިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ޢިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޔަކު ބައިތުލް މަޤުދިސްއާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައްވައިގެން ހުންނަވައި ނަމާދުކޮށް ނިމިވަޑައިގެން ވަފާތުވެވަޑައިގެން ހުންނަވައި ދެން ބަޔަކުގެ ކަމުގައި ދާދި ކުރިއަށް ހުންނަވައި ދޫކޮށްލައްވާފައެވެ. ދެން މާތް الله މިއާޔަތް އަޅުއްވައި: ޤިބްލަ ބަދަލުކުރެއްވިކަން ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވާ އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. (ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 287/1) އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީވެސް ބަޔާންކޮށްދެއްވަވަޑައިގެންނެވި މިއާޔަތުގެ މިބައިގެ އަކީ: ﴿تَقَلُّبَ وَجْهِكَ﴾ ގެ މުރާދަކީ މައްޗަށް ބެއްލެވުން ކަމުގައެވެ. (ތަފްސީރު ޤުރްޠުބީ 154/2)

﴿ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ﴾ މާނައީ:

"އަލްމަސްޖިދުލް ޙަރާމާއި ދިމާއަށް"

އަލްއިމާމު ރާޒީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. شَطْرُ އަކީ: ފަރާތް މިމާނަގައިވެސް ބޭނުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. މިއާޔަތުގައި އައިސް މިމާނަގައި ބޭނުންކުރެވިފައެވެ. އަދި شَطْرُ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގެ މާނަގައިވެސް ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. އަންނަނިވި ޙަދީޘްގައި އައިސް މިމާނަގައި ބޭނުންކުރެވިފައެވެ.

الطَّهُورُ شَطْرُ الْإِيْمَانَ(صحيح مسلم223)

މާނައީ "ސާފުތާހިރު ކަމަކީ އީމާން ކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ." އަދި ބަކަރީގެ އެއްވައްގެ ނޭޖެހުނު އާގެ އަނެއްވައްގަނޑަށް ދިގު ބަކަރިއަށް شَطْرٌ ގެ ލަފްޒު ބޭނުން ކުރެއެވެ. އަދި ބައްދާއި ދުރުގައި އުޅޭމީހާއަށް شَاطِرُ ބޭނުން ކުރެއެވެ. (مفردات القرآن للإمام الراغب الاصفهانى 538-539 وانظر تفسير القرطبى 155/2)

އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ދަންނަބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ދުނިޔޭގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ބަޔަކު އުޅުނަސް އެބައިމީހުންގެ ޤިބްލަ އަކީ އަލްކަޢުބާއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދަންނަބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ޤިބްލަ ފެންނަ ހިސާބުގައި ހުރެ ނަމާދުކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ފަރުޟުވެގެންވަނީ އަލްކަޢުބާ އާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލުމެވެ. އަދި ގެފުޅު ފެންނަ ހިސާބުގައި ހުރެ ނަމާދުކުރާ މީހާ ގެފުޅު ނޫން ދިމާއަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ ނަމާދު ބާޠިލުވާނެއެވެ. އަދިނަމަ ނުފެންނަ މީހާ އެނަމާދު އިޖްތިހާދުކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

މިވާހަކަ މިގޮތަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ އަލް ޤުރްއާނުގައެވެ. އަދިވެސް ދަންނަބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ގެފުޅު ނުފެންނަ ހިސާބުގައިހުރެ ނަމާދުކުރާ މީހާ ގެފުޅާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލުމަކީ ގެފުޅު ކައިރިގައި އިންނަމީހާ ގެފުޅާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލުން ފަރުޟުވެއެވެ. އަދި ޤިބްލަ ހޯދުމުގެ ނިޝާނުގައި ގެފުޅުން ބަލައިލާ ގޮތަކަށްވެއެވެ. (ތަފްސީރު ޤުރްޠުބީ 156/2) ނަމަވެސް ފަހުން މި ބަޔާންކުރެވުނު ވާހަކައިގެ އެއްވެސް ދަލީލެއްގެ މައްސަލައިން ބިނާވެފައިވާ

ވާހަކައެއްކަމެއް އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. والله أعلم.

އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއާޔަތަކީ އަލްއިމާމު މާލިކާއި އަސްޙާބުންގެ ނަޒަރިއްޔާއާ އެއްގޮތަށް ވިދާޅުވާ ބާކަމުންނަނުހުރި ވާޖިބު ދަލީލުތަކެވެ. އެއީ ނަމާދުކުރާ މީހާ ބަލަހައްޓައިގެން ހުންނަހުރި އޭނާގެ ކުރިމައްޗާއި ދިމާއަށެވެ. ސަޙީޙުކަމާ ތަނަކަށްދުދުނުވެ. ނަމަވެސް އަލްއިމާމުލްމުޒަނީއާއި އަލްއިމާމު އަބޫޙަނީފާ އާއި އަލްއިމާމުއްޝާފިޢީ ވިދާޅުވަނީ ނަމާދުކުރާ މީހާއަށް މުސްތަޤްބިލު ޖިހަތާ ޢައިނާ ސަޙީޙުކަމާގަނަން ބަލަހައްޓައިގެން ހުރުމެވެ. شريك القاضي ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ނަމާދު ކުރާމީހާ ޤިޔާމުގައި ހުންނައިރު ބަލާނީ ސަޖިދަ ޖަހާ ތަނަށެވެ. ރުކޫޢުގައި އިންނައިރު ބަލާނީ އޭނާގެ ފައިތިލަ ތަނަށެވެ. ސަޖިދައިގައި އިންނައިރު ބަލާނީ ނޭފަތުކޮޅަށެވެ. އިށީނދެ އިންނައިރު ބަލާނީ އޭނާގެ އުނގަށެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 156/2)

ނުވައިލާ ބިންތު މުސްލިމު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ޒުހުރު ނަމާދު ނުވަތަ ޢަޞްރު ނަމާދު ކުރި މަސްޖިދު ބަނީ ޙާރިސާގައި ބައިތުލް މަޤްދިސާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. މިހެންހެން ދެ ރަކުޢަތް ކުރުމަށްފަހު ދިޔަދު ކައިސް ގޮތްވިލިއްޔެވެ. ސަލާމާއި ބަރަކާތް ލައްވާފައިވާ އިތުރުކަމާ ކަތްގާތްޖެހުން މިއަޑު އިވުމުން ފިރިހެނުން އަންހެނުން ތިބިތަނުން އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުން ތިބިތަނަށް ބަދަލުވެ ގޮސްވާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. ބާކީ ދެ ރަކުޢަތް ފުރިހަމަކުރައްވިއެވެ. މިރިވާޔަތް އަލްބައްޒާރު އިބްނު ކަޘީރު ނަޤުލުކުރައްވާފައިވާ އިބްނު މުރުދަވައިހީގެ ރިވާއިންނެވެ. މިރިވާޔަތުގެ ސަނަދު ރަނގަޅުވާކަމުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައެއް ނުވެއެވެ. (ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 1/288)

﴿ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ ﴾ މާނައީ: "އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބަހަތަކަން ފޮތް ދެވުނުމީހުން ދަންނަނެވެ!" މިއާޔަތުގައި ފޮތްދެވުން މީހުންގެ މުރާދަކީ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނެވެ.

﴿ لِيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ﴾ މާނައީ: "އެމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން އައި ޙައްޤު އަމުރުފުޅެއްކަން އެމީހުން ރަނގަޅަށް ދަންނަނެވެ." އެބަހީ: ބައިތުލް މަޤްދިސުން ގޮހުން ޤިބްލަ ބަދަލުވުމުގެ ހުކުމަކީ ޙައްޤު ތެދު ހުކުމެއްކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭއެވެ.

ސުވާލަކީ އެމީހުންނަށް (އަހުލު ކިތާބީންނަށް) އެކަން އެނގޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އެއީ ޤިބްލަ ބަދަލުކުރެވޭނެ ކަމުގެ ވާހަކަ އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައި އަދި ދިރިހަކަވެސް ކަނޑައިގެން އަސްގަކަން ނެތެވެ. ޖަވާބަކީ މުޙައްމަދުގެފާނަކީ ޙައްޤު ރަސޫލުކަން އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަދުލު ކުރައްވަނީވެސް ޙައްޤު ގޮތެއްކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. މިކަންތައްތަކަކީ އެމީހުންނަށް ރަނގަޅަށް އެނގޭ ކަންތައްތަކެކެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 156/2)

﴿ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴾ މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! އެމީހުންގެ ޢަމަލު ތަކާމެދު މާތް الله ޣާފިލުވެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ." އިބްނު ޢާދިލު އާއި ބަޣަވީ އާއި އަޙުލު ކިސާއީގެ ޤިރާއަތަކީ تاء އާއި އެކުގައެވެ. އެބަހީ: (وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ)މާނައީ: "އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ނުވަތަ އަހުލު ކިތާބީންނޭވެ! ތިޔަބައި މީހުންގެ ޢަމަލުތަކާމެދު މާތް الله ޣާފިލުވެ ވޮޑިގެންނުވެއެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 157/2)

﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٍ مَّا تَبِعُوا۟ قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾ ﴾ البقرة: ١٤٥

މާނައީ: "އަދިހަމަ ކަށަވަރުން ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކޮންމެގޮތެއްގެ ހެކިތައް ކަލޭގެފާނު ދެއްކިޔަސް ކަމުގައި ވިޔަސް އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ޤިބްލައަށް ތަބަޢަވާނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޤިބްލައަށް ތަބަޢަވެވޮޑިގެންނުވާ ބާޠިލު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނުވެސް ވެވަޑިގެންނުވާނެއެވެ. އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންވެސް އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ޤިބްލައަކަށް ތަބަޢަވެސް ނުވާނެއެވެ.

ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ الله ގެ ޙަޟްރަތުން އިލްމު ލިބިވަޑައިގަތުމަށްފަހު އެބައިމީހުން އެދޭގޮތަށް ތަބާވެ ވަޑައިގެންފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާނީ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ."

﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَـٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٍ مَّا تَبِعُواْ قِبْلَتَكَ ﴾ މާނައީ: "އަދި ތޯރާތުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކިތަންމެ ގިނަހެކިތަކެއް ކަލޭގެފާނު ދެއްކެވިކަމުގައިވިޔަސް އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ ޤިބްލައަށް ތަބާ ނުވާހުއްޓެވެ."

އޭގެ ސަބަބަކީ އެމީހުން ކާފިރުންނަށް ވުމެވެ. އަދި އެމީހުން ބައްޓޭ ޙުއްޖަތުތަކުން ވެސް އެމީހުން އެއަށް އިންކާރުކޮށްލައި ވުމެވެ. ވީމާ އެމީހުންނަށް ދަލީލުތަކާއި ހެކިތަކެއްވެސް ފައިދާކުރާނޭ ކަމެއް ނޫނެވެ.

قِبْلَةٌ ގެ جمع އަކީ قِبَلٌ އެވެ. قِبَلاتٌ قِبْلاتٌ ވެސް ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. (اُنْظُرْ تفسير القرطبى157/2)

﴿ مَّا تَبِعُواْ قِبْلَتَكَ ﴾ މާނައީ: "އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ޤިބްލައަކަށް ތަބާއެއް ނުވާހުއްޓެވެ." އަލްއިމާމުލް ބަޣަވީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއީ ހުކުމުގެ ޚަބަރެކެވެ. (ތަފްސީރުލް ބަޣަވީ16/2)

﴿ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ﴾ މާނައީ: "އަދި އެމީހުންގެ ޤިބްލައަށް ތަބާވެ ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި ކަލޭގެފާނުވެސް ވަޑައި ނުގަންނަވާނެވެ." އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިޖުމްލައަކީ ޚަބަރެކެވެ. ނަމަވެސް އޭގައި އެކުލެވިފައިވަނީ އަމުރުގެ މާނައެވެ. އެބަހީ: ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ (ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ) ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިނުލައްވާށެވެ! (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ157/2) الإمام ابن جرير الطبرى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޔަހޫދީން އެމީހުންގެ އަޅުކަންތަކުގައި ކުރިމަތިލާނީ ބައިތުލްމަޤްދިސާއި ދިމާއަށެވެ. އަދި ނަޞާރާއިން ކުރިމަތިލާނީ މަޝްރިޤުދިމާލަށެވެ. (ތަފްސީރުއް ޠަބަރީ35/2)

އަލްޙާފިޡު އިބްނު ކަޘީރު އެކަލޭގެފާނު ލިޔުއްވި ތާރީޚުފޮތުގައިވާ "البداية والنهاية" މިފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އީސާގެފާނު ދުނިޔޭގެ އަރިކަން ދޫކޮށްވަޑައިގެން ވަށްގައި ނަޞާރާއިންގެ ރަސްކަލެއްކަމުގައިވާ ކޮސްޓަންޓީން، ބައިތު ލަޙްމު އަށް ކިޔުން ޗަރްޗެއް ބިނާކުރުއްވިއެވެ. އަދި ނަޞާރާއިންގެ ނަމާދުގައި ބަސަވިބަން އަރުވުން މިޒާއީ ތަބުރުމަތީގައި އެރަސްގެފާނުގެ ވަންދަ، ކުރިއަށްގެންދަނީ ބިނާކުރިއެވެ. އެމީހުން (ނަޞާރާއިން) ޤިބްލަކުރާޖަގައި އެމީހުން ޔަހޫދީންނާއި ބަދަލުކުރީ އީސާގެފާނެވެ. މިގޮތުން މިދަރުބާރުމީހުންވެސް ކާފިރުވިއެވެ. އަދި އެމީހުން އަމިއްލައަށް ޙުކުމެއް ހެދިއެވެ. އަދި ތޯރާތުގެ ނަޞްބުން ހަރާމް ކުރެވިފައިވާ އެތައް އެއްޗެހި އެމީހުން ހަލާލް ކުރިއެވެ. އޭގެތެރޭގައި އޫރުމަސްވެސް ހިމެނެއެވެ.

އަދި އެމީހުން (ނަޞާރާއިން) ނަމާދުކުރަންފެށީ މަޝްރިޤާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. ނަމަވެސް އީސާގެފާނު ނަމާދުކުރައްވާފައިވަނީ ހަމައެކަނި ބައިތުލް މަޤްދިސްގެ ހިލައާއި ދިމާއަށެވެ. އެބަހީ: ބައިތުލް މަޤްދިސާއި ދިމާއަށެވެ. އަދި މޫސާގެފާނުންފެށިގެން ހުރިހާ ނަބީބޭކަލުންވެސް ނަމާދުކުރައްވާފައިވަނީ ބައިތުލްމަޤްދިސާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައްވައިގެން ތިއްބަވައެވެ. އަދި ސަޚާވާއި ބަޔަކާ ޙައްޤުވި އިރު އެކަލޭގެފާނުވެސް ނަމާދުކުރައްވާއިރު ކުރިމަތިލެއްވީ ހަމަ ބައިތުލް މަޤްދިސާއި ދިމާއަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމަށްފަހުވެސް ގާތްގަނޑަކަށް ސޯޅަ ނުވަތަ ސަތާރަ މަސްދުވަހު ވާންދެން ކުރިމަތިލެއްވީ ހަމަ ބައިތުލް މަޤްދިސާއި ދިމާއަށެވެ. ދެން އޭގެފަހުން ޤިބްލަ ކަޢުބަތުالله އަށް (ގެންގޮސް) ބަދަލު ކުރެއްވިއެވެ. (البداية والنهاية للحافظ ابن كثير 490/2)

﴿ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ﴾ މާނައީ: "އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންވެސް އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ޤިބްލައަކަށް ތަބާއެއް ނުވާނެއެވެ."

އެބަހީ ޔަހޫދީން ޔަހޫދީއްޔަތުގެ މަތީގައި ތިބިހާ ހިނދަކު ނަޞާރާއިން އެޔަހޫދީންގެ ޤިބްލައަކަށް ތަބާއެއް ނުވާހުއްޓެވެ. އަދި ނަޞާރާއިން އެބައި މީހުންގެ ނަޞްރާނިއްޔަތުގައި ތިބިހާ ހިނދަކު، ޔަހޫދީންވެސް އެނަޞާރާއިންގެ ޤިބްލައަކަށް

ތަބަޢަށްނުވާހުއްޓެވެ. އެހެނީ ދުނިޔޭގައިވެސް އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ހަސަދަވެރިންނެވެ. އަދިއެކަކުގެ ދޫކުރާ ބައެކެވެ.

﴿ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ إِنَّكَ إِذٗا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ١٤٥ ﴾ البقرة: ١٤٥

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނަށް މާތް اللهގެ ޙަޟްރަތުން އިލްމު ލިބިވަޑައިގެންފުމަށްފަހު އެބައިމީހުން އެދޭގޮތަށް ތަބާވެވަޑައިގެންފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެންނެވޭނީ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ."

މިއާޔަތުގައި މުޚާޠަބު ކުރެވިފައި އޮތީ ސަލާމާއި ޞަލަވާތްލެއްވި އިމާމު ކަލޭގެފާނަށެވެ. ނަމަވެސް މުރާދަކީ ކަލޭގެފާނުގެ މުޅި އުއްމަތެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 257/2)

﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَعۡرِفُونَهُۥ كَمَا يَعۡرِفُونَ أَبۡنَآءَهُمۡۖ وَإِنَّ فَرِيقٗا مِّنۡهُمۡ لَيَكۡتُمُونَ ٱلۡحَقَّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ١٤٦ ﴾ البقرة: ١٤٦ މާނައީ:

"އަހްލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިލްމުވެރިން، ތިމާމެންގެ އުފަންދަރިން ދަންނަހުދައިން މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ޙައްޤު ރަސޫލާކަން ދަންނައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދަންނަނިކޮށް، ޙައްޤު ވަންހަނާ ކުރަނީއެވެ."

﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَعۡرِفُونَهُۥ كَمَا يَعۡرِفُونَ أَبۡنَآءَهُمۡ ﴾ މާނައީ:

"އަހްލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިލްމުވެރިން، ތިމާމެންގެ އުފަންދަރިން ދަންނަހުދައިން މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ޙައްޤު ރަސޫލާކަން ދަންނައެވެ."

"الَّذِيْنَ" އަކީ މުބްތަދައު އަކަށްވިޔަވެ އުބުރިޖެހޭ މަޙައްލުގައެވެ. އޭގެ ޚަބަރަކީ "يَعْرِفُونَ" އެވެ. އަދި އިބްތިދާއީ ޖުމްލައެއްގެ ގޮތުންވެސް ބަލައިބަލައެވެ. އަދި "الظَّالِمِيْنَ"ގެ ސިފަވެރިކަން ބަޔާކުރައެވެ.

މި "يَعْرِفُونَهُ" ގެ ޟަމީރު ރުޖޫޢުވަނީ ސަލާމާއި ޞަލަވާތްލެއްވި އިމާމު ކަލޭގެފާނަށެވެ. މިގޮތުން ވިދާޅުވާ ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ޤަތާދާ އާއި މުޖާހިދު ހިމެނިވަޑައިގެންނެވެއެވެ. ބުނެވެއެވެ. "هُ" ގެ ޟަމީރު ރުޖޫޢުވަނީ ޤިބްލަ ބަދަލުކުރެއްވުމަށެވެ. މިއާ އާޔަތުގެ އެބައިގެ މާނަ ކުރެވޭނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ. "ބައިތުލް މަޤްދިސް ކަޢުބަތަކީ الله އަން(ޤިބްލަވަން) ޤިބްލަ ބަދަލުކުރެއްވުން އަދި ޙައްޤުކަން އެމީހުން އެބަހީ: ތައުރާތުންނާއި އިންޖީލުން ދަންނަތީވެ. މިގޮތަށް ވިދާޅުވާ ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ابن عبّاس އާއި ابن جريج އާއި الربيع ހިމެނިވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އަދި ޤަތާދާގެ އެއް ބަސްފުޅަކީ ވެސް މިއެވެ. މިއާޔަތުގައި ދަރިންގެ ވާހަކަ ޚާއްޞަ ކުރެވިފައި އޮތީ އިންސާނާއަށް އަބަދުވެސް އޭނާގެ ދަރިން ވަކިކުރަން އެނގޭނެތީއެވެ. ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. އުމަރުގެފާނު عبد الله بن سلام އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ދަރިފުޅު އެނގޭފަދައިން މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ޙައްޤު ރަސޫލާކަން އެނގޭތޯއެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަހަރެންވުރެވެސް ބޮޑަށް އެނގެއެވެ. އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުޙައްމަދުގެފާނަކީ ނަބިއްޔާކަން ހިމަންނަނަން ޔަޤީނެވެ. އަކާވާރު މިވަން އެއްވެސް ޝައްކެއް ނުކުރަމެވެ. ނަމަވެސް މިވަންނާގެ ދަރިފުޅުގެ މަންމަ ކުރަހަންގައި ޚިޔާނާތްތެރިވެ ވެފައިވެސް އޮވެދާނެއެވެ. (تفسيرالآلوسى19/2) بتصرّف يسير. وانظر تفسير القرطبى 159/2)

﴿ وَإِنَّ فَرِيقٗا مِّنۡهُمۡ لَيَكۡتُمُونَ ٱلۡحَقَّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴾ البقرة: ١٤٦ މާނައީ:

"އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދަންނަނިކޮށް، ޙައްޤު ވަންހަނާ ކުރަނީއެވެ." މިއާޔަތުގައި "فَرِيْقًا" ގެ މުރާދަކީ އަހްލު ކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިސްލާމްވީމީހުން ދޫކޮށް ނުކުރާ މީހުންނެވެ. (تفسيرالآلوسى20/2) މިއާޔަތުގައި "اَلْحَقُّ" ގެ މުރާދަކަމަށް އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ބުނާ ވަޒަންކޮށްފައިވަނީ މުޙައްމަދު ޞައްލަ الله ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ކަމުގައެވެ.(ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 158/2) ނަމަވެސް الإمام ابن جرير الطبرى ވިދާޅުވަނީ އޭގެ މުރާދަކީ ޤިބްލަ ބަދަލުކުރުމެވެ. (تفسير الطبرى 37/2) މިދެގޮތަށްވެސް ތަފްސީރު އިލްމުވެރިން މިއާޔަތުގެ މާނައާއިމެދު ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "اَلْحَقُّ" ގެ މުރާދާއި ބެހޭގޮތުން އަލްޙާފިޡު އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ އެމީހުންގެ ފޮތުގައި އެބަހީ: ތައުރާތާއި އިންޖީލުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ކަލޭގެފާނުގެ އެބަހީ: މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ސިފަތްތަކެވެ. (ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 289/1) (ނުނިމޭ)